

KAHÁNA MÓZES:

Különös télvége volt

Különös, különös télvége volt, tizenkilencben; de nem ilyen most, ó nem! A januárt is lanyhának, a februárt egészen enyhének mondja emlékezetem, de ha volt is benne, mert kellett lenni, hó is, hideg is, eszem nem iktatta őket; mert nem ebben volt a különössége, a minden más telünktől való különbözősége. Más volt — ahogy akkor az én falumban mondták volna — a gondolatja, mai szóval a beállítottsága, a vonala, végül is — az embere. Újpesten laktam akkor, volt ezredtársammal, L. Oszkár műegyete-

mistával. Öten háltunk a kis szobában, öt irányból jöttek s ötféle igyekvők, de egyformán szervezett szaktársak s egy dologban egyek: hogy ez így tovább nem megy, jönnie kell valami másnak.

Legkegyesebb még ezredtársam volt, a műegyetemista, aki elvtársamnak, kommunistának mondta magát; nagyon szenvedett az olasz fronton, egy békés, becsületes kommunista rendet kívánt magának, de addig is egy „tisztá szocialistát”: — „Majd a Kunfi — mondta —, csak jöjjön el a tavasz...” Ezzel magára zúdította mindhárom idegen társunk haragját, miatta engem is, barátját, tűz alá vettek. Hárman ők is háromfelé húztak, de ebben egyek voltak: a mostani vezetőknek takarodniuk kell. A legidősebb — leszerelt fiatal parasztkatona, aki a frontról haza se ment falujába, ahol semmije se volt, segédmunkás volt Pesten valahol —, megalkudott volna bármilyen kormányval („az ördögre is rászavazok, odaadom neki a lelkemet” — mondta egyszer) egy házhelyért és két mázsa búzáért, de ezeket már nem hitt, még Kunfinak se, akiről pedig mindaddig (januárig, februárig) azt hitte, hogy a Kunnak (Kun Béának) fia... Legbaloldalibbnak látszott legfiatalabb társunk: utolsó, le nem szerelt korosztályból való volt, Salgótarjánban szolgált; állította, hogy onnan szökött meg, mert kényszeríteni akarták, hogy a bányászokra lőjön; de itt, Pesten is fegyvert kapott, egy gyári őrségben szolgált; a nyaktiló volt programjában a leggyakoribb szó, csak annak hatásában hitt: „...majd ha néhány száz árulót és ádrágító sibert lenyaktíloznak...” A gyári helyén, különben, fegyelmetten szolgált, szigorú volt minden rendbontó kísérlettel szemben. (Jó katonája volt a Vörös Hadseregnek is később.)

Amikor különváltunk, úgy február vége felé, tisztázódtak közöttünk a „függő kérdések” is: mind az öten egyformán a kommunista pártra és kormányra esküdünk.

De tél volt, s hideg télutója, De akárhogy is. Újpesten is, Pesten is, egész nap, reggeltől estig állt s didergett, topogott, hangoskodott a hosszú sor a tüzelőért — egy napig is — annyi szénért amennyivel egy-két estén befűthettek az emberek. Am mintha nem is azért a rongyos tüzelőért álltak ide ki fagyoskodni, hanem csak hogy lássák egymást, kiöntések indulataikat egymás előtt. Az utazás Pestről s Pestig — abban is volt egy foga a télnek: a lépéskönn és ütközőkönn s a kocsi belsejében is, a foghíjas ablakok között, egy óra hosszat —, s két óra hosszat is, ha valahol Angyalföldön kifogyott a motorból a szusz — belénk fagyott volna a lélek, de nem fagyott, mert a forradalom ezalatt is hajtott s mi ugyanazzal fűlöttünk magunknak, mint otthon a kvártélyon, mint a sorbanállók az utcákon: politikával — a mindent felejtő, csak a forradalomért égő indulattal...

A bolsevizmus szele is közelbről fújtt, Kun Béla emberei már sűrűn mozgatták az üzemeiket, a Vörös Hadsereg — hír szerint — már „valahol itt, a Kárpátokon túl, Galiciában nyomult errefele”... Ekkor a szélsőbaloldalra álltak a forradalmat féltő értelmiségiek is; mialatt a sovinszta, kommunistafaló és zsidózó zugirócskák s — újságírók sutyomban Milotay *Virradatja* körül tömörültek, örökre a forradalmi munkássággal jegyezte el magát Barta Lajos, Nagy Lajos, Bölöni György, Magyar Lajos, Juhász Gyula, Franyó Zoltán, Dénes Zsófia; *Vörös Lobogó* címen adott ki hetilapot Franyó ennek az új írói szélsőbalnak tömörítésére, bevont bennünket is, maista-kommunistákat is: bár még mindig a párton kívül, de már vörös zászló („Vörös Lobogó”) alatt.

A vörössé vált vidék... Ezt is érezhették már Pesten: — mi, fiatal aktivisták, mint az értelmiségi szélsőbal; mertük kockázatni aktivista irodalmi estélyek rendezését a vidéki városokban. Első rendezvényünk Szegeden volt, előkészítését én vállaltam; látni akartam már volt ezredem — a Juhász Gyula *Negyvenhatosok* címmel megírt, a Dobosdón vérzett csapatost — városát és magát a költőt, aki kezdő koromban kedvencem és eszményem volt. Számítottunk rá, mint a fiatalság, új irodalom barátjára, magam meg külön arra, hogy láthatom volt ezredtársaimat s azok is sikerhez segítik volt fronttársuk rendezvényét. Az ezredtársaimban, mint sejthető, csalódnom kellett, de a szegedi munkásság és a nagy költő forradalmiságában — cseppet sem! Nem írhatom itt meg (de majd csak meg kell írnom egyszer) azoknak a napoknak minden eleményét, amelyeket Juhász Gyula társaságában tölthettem el — a négyszemközti beszélgetéseket

otthonában és a többieket, utcán, mások társaságában; sok tulajdonságát ismerhettem meg, de itt a sok közül csak egyről szólok: forradalmárságáról.

Nem volt már új ember a mozgalomban. Már a forradalom előtt gyakori előadója a Munkásotthonnak, a Károlyi-forradalom idején a szegedi Nemzeti Tanács tagja, azóta is népgyűlések és munkásgyűlések szónoka, baloldali szocialista, a kommunista baloldal védelmezője a sajtóban, a munkásönnevelés tevékeny szervezője... Nehéz volt hinni, hogy ez a Juhász elvtárs — ugyanaz a Juhász Gyula, a háború előtti, a magányosság elátkozottja, az ország árvája, akinek verseiben komor halálképzetek, Jézus-hit és valóságon-túli szimbólumok kísértettek. Láttam őt a Munkásotthonban övéi, elvtársai között, hallottam beszédeit, otthoni tárgyalásait az elvtársakkal, majd Kassákkal együtt, fiatal újságírók társaságában és legjobb barátjával, közös barátunkkal, az aktivista szobrásszal, Gergely Sándorral, aki Juhász Gyula nagyszerű mellszobrát (fényképe látható a Magyar Irodalmi Lexikonban) kőből megfaragta; nos, akit a költő körül láttam, az mind, vele együtt, a proletárforradalomra esküdött.

Február... Veszélyes lázadások — földfoglalások, összeütközések a karhatalommal. Tüntetés a Népszava Conti utcai szerkesztősége ellen, a rendőrség a tömegbe tüzel... A megriadt kormány megkísérli berlini módra megállítani a forradalmat, lezámolni a kommunizmussal; letartóztatják a kommunista párt vezetőit, üldözöbe veszik a tagjait, eltiporják a sajtóját...

Meddig is tartott ez a viharúzó varázslat, ez a kommunista ördögöt füstölő boszorkányság? Talán egy hétig, talán tíz napig. A forradalomnak sietős volt a dolga, motorjai befűtte zúgtak. Egy hete se voltak még Kun Bélának a Gyűjtőfogházban, amikor egy ismeret, elbújt kommunista vezető, Lantos doktor, értelmiségi összejövetelt szervezett, amelyre meghívta a kommunista párt galileista híveit „fontos közlések” megtételére. Engem is odahívtak. Titkos ember, titkos összejövetel — a Galilei Kör nagyteremében! A szervezők tudták: a kormánynak (nyolc-tíz nappal a nagy hűhó után!) nem volt már ereje, a rendőrségnek pedig semmi kedve, hogy provokálja a fiatalság forradalmi szárnyát. Heves ellenállásra számíthattak, amelynek a puskaporos hangulatban eredményei kiszámíthatatlanok voltak. Az előadó — dr. Lantos orvos — közölte, hogy a párt szervezetei az üzemekben és vidéken jól működnek, a föld alatt is felszaporodtak, tartják a kapcsolatot az illegális „kinti” KB-vel, amelyet Szamuely Tibor vezet, ez pedig a fogházal, Kun Bélákkal... Felhívott minket, hogy ki-ki gyűjtse maga köré kommunista érzelmű kartársait és barátait, közzölje a közölteket, terjessze a párt kiadványait stb. Én a Mabeli fiatal társaimat tekintettem csoportomnak, de valami akcióra már nem került sor: hamar eljött március 21...